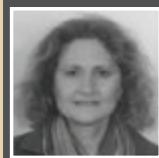

ESNEK İTTİFAK VE İŐ BİRLİĞİ KUŞAKLARI

TÜRKİYE’NİN İÇİNDE YER ALDIĞI ORTADOĞU COĞRAFYASINDA İTTİFAKLARIN GELECEĞİNİN NASIL ŞEKİLLENECEĞİNİ SAHA-MASA DENGESİ BELİRLEYECEKTİR. ANKARA, YENİ YAKINLAŞMALARIN KIRILGAN DOĞASINI UNUTMADIĞINDAN RİSKLERİN DENGELENMESİNDE ÖNCELİĞİNİ CAYDIRICI VE ZORLAYICI GÜCÜNÜ GELİŞTİRMEYE VERECEKTİR.

Nurşin A. Güney
gnursin@hotmail.com

Koronavirüs (Covid-19) salgını sırasında ulusal ve uluslararası tartışmaların odağında, Covid-19 sonrası uluslararası sistemin büyük bir değişim gösterip göstermeyeceği yer aldı. Söz konusu bu olası değişimin tetikleyicisi olarak düşünülen ABD-Çin rekabetinin nasıl sonlanacağı hakkında alanın uzmanları çeşitli varsayımlarda bulundular. Bir kesimin tahminine göre gelecek yıllarda hegemonik güç el değiştirerek ABD'den Çin'e geçecek. Elbette bu görüşü savunanlar arasında da yeni gücün el değiştirmesi esnasında savaş/çatışma bekleyenler ile bu geçişin barışçıl olacağını söyleyenler arasında da ciddi bir tartışma var. Bu tartışmaya rağmen, sistemin Çin odaklı olacağını düşünenler bir konuda anlaşılıyorlar. Ortak beklentileri, Pekin etrafında kümelenen, Pekin merkezli sistemden fayda bekleyen yeni müttefikler, yani Pekin'i merkeze alan bir ittifak ağının oluşması. Bu ağın, bir düşünce egzersizi dışında (Çin'in ticaret odaklı Afrika, Avrupa, Güney Doğu Asya, Latin Amerika açılımları, Bir Yol Bir Kuşak projesi vb. gibi iktisat temelli inisiyatiflerin evrilerek bir ittifak sistemi yaratması fikri) somut bir izdüşümü şimdilik yok.

Çin'in yükselişi odaklı okumalara karşı çıkanlar, Pekin'in ABD'nin sahip olduğu iktisadi-askeri imkanları yakalamasının şu an için imkansız olduğunu bu nedenle Covid-19 öncesi düzenin salgın sonrasında da devam edeceğini iddia ediyorlar. Sorun şu ki; Covid-19 öncesi düzen pek istikrarlı değildi. Güç hiyerarşisi içinde avantajlı konumu elinde bulduran ABD, bu avantajını marjinal faydaya dönüştürmek adına istikrarsızlaştırıcı, düzen bozucu bir strateji izliyordu. Ancak bugün acaba Çin'in yükselişi daha da hızlanacak mı, ticaret-petrol-döviz savaşlarından ABD değil rakipleri mi karlı çıkacak? Tartışmalarından da anladığımız üzere ABD'nin güce dayalı istikrarsızlaştırma stratejisi Washington için umulan faydayı üretmedi. Ayrıca yeni koronavirüs salgınıyla birlikte uluslararası pek çok örgütün, ulus-üstü yapının

Libya ordusu Halife Hafter'e bağlı milislerin işgalindeki başkent Trablus'un batısında yer alan Vatiyye Askeri Üssü'nün kontrolünü sağladı. Askeri Üsse gelen Libya Ordusu sözcüsü Muhammed Kanunu incelemelerde bulundu. (18 Mayıs 2020)

Büyük güçlerin içeriye yönelmeyi tercih ettikleri dönemde mevcut ittifaklar iş birliği kuşaklarına ev sahipliği yapabilir ya da iş birliği kuşakları ittifak gibi davranabilir. Ortak tehdit ve ortak çıkarın değil ortak faydanın ön plana çıktığı bu yeni ittifakların, aktörlerin davranışları açısından yeterince belirgin olmayacağını, esnek ve kırılabilir olduğunu şimdiden söyleyebiliriz.

hızla yükselen güvenlik tehditleriyle (salgın, sosyal güvence yoksunluğu vb.) baş etmekte yetersiz kaldığı görüldü. Dolayısıyla uluslararası sistemde güç hiyerarşisinin değişmeyeceğini, ancak büyük güçlerin başta da ABD'nin iç huzursuzluğunu engellemek için kendi içine yöneleceğini savunanlar parlak bir gelecek tablosu çizmiyorlar. Ancak kaos ve çözümsüzlük de uzun süre sürdürülemez, sürdürülürse liberal düzene yönelik daha radikal sorgulamalar ortaya çıkacaktır. Bu nedenle kaotik duruma rağmen işlevsel iş birliklerinin yaşatılması, canlanması, başlatılması için aktörlerin belli bir çaba harcayacağı da tahmin ediliyor. Elbette, iş birliği kuşakları ile ittifaklar arasında fark var. Ancak büyük güçlerin içeriye yönelmeyi tercih ettikleri dönemde mevcut ittifaklar iş birliği kuşaklarına ev sahipliği yapabilir (NATO'nun Covid-19 salgınına yönelik tepkisi) ya da iş birliği kuşakları ittifak gibi davranabilir. Ortak tehdit ve ortak çıkarın değil ortak faydanın ön plana çıktığı bu yeni ittifakların aktörlerin davranışları açısından yeterince belirgin olmayacağını, esnek ve kırılabilir olduğunu şimdiden söyleyebiliriz.

ABD Başkanı Donald Trump, Suriye'den asker çekme kararıyla ilgili, "Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile konuştum ve sınırın biz olmadan gayet iyi olduğunu söyledi" dedi. (27 Mayıs 2020)

Çoklu Hiyerarşik Mücadele Dönemi

Bu iki uç beklenti arasında filizlenen üçüncü bir görüşe göre ise küresel sistem farklı/çoklu hiyerarşik mücadelelere sahne olabilir. Buna göre, salgın öncesi ticari savaş meselesi üzerinden dünya gündeminin ilk sıralarında yer alan ABD-Çin rekabeti daha da şiddetlenecek. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin diğer daimi üyeleri, G7/G8 ülkeleri düşünüldüğünde Washington ve Pekin dışındaki güçlerin Covid-19 salgını ve bunun negatif yansımaları nedeniyle küresel ticaret rekabetine ABD ve Çin gibi katılmaları beklenmiyor. Dolayısıyla küresel hiyerarşide ABD-Çin rekabeti, ABD'nin avantajlı konumu üzerinden sürerken ve bu yüzden ABD askeri ve ekonomik olarak dezavantajlı Çin'i dengelemek için bir neden görmezken, küresel güçler arasında saymaya alıştığımız bazı aktörlerin (Rusya, Fransa, Birleşik Krallık vb.) bölgesel güç hiyerarşileri çerçevesinde süregiden mücadelelere daha çok katıldıklarını gözlemleyebiliriz.

Nitekim Fransa ve Rusya gibi ülkelerin salgın ile mücadeleden geri kalan enerjilerini Kuzey Afrika ve Ortadoğu Bölgesi'ndeki (KAOB) jeopolitik mücadeleye yönlendirdikleri müşahede edilmekte. Benzer şekilde, bölge ülkelerinin, örneğin, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan ve Mısır'ın, Doğu Akdeniz jeopolitik rekabetinde Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Fransa, Rusya gibi bölge dışı aktörlerle hareket ederek etkili olmaya çalıştıkları görülmektedir. Kısaca, küresel güç hiyerarşi mücadelesinden bağımsız olmayan ama tam olarak da o mücadelenin bir yansıması olmayan bölgesel

Türkiye'nin tüm bu mücadeleleri -Libya'daki etkinlik de dahil- Moskova ve Washington ile büyük bir arada sürdürmeyi başarma kapasitesi dikkat çekmiş olmalı ki, mayısta, İsrail tarafından yapılan Suriye'de Hizbullah'a karşı sürdürülecek mücadelede Ankara ve Tel Aviv'in iş birliği yapmasının iki tarafın da çıkarına olacağı belirtildi.

güç mücadelelerinin ve bu mücadelelerin getireceği yeni ve üstte bahsedilen sebeplerle kırılğan iş birliği/ittifak kuşaklarının bölge ve bölge dışı aktörlerle çeşitlenmesi ve hareketlenmesi söz konusu olacak. Covid-19 salgını nedeniyle, dünyanın birçok yerinde askeri çatışmalar yavaşlamışken Ortadoğu'da ise aksine Libya ve Suriye gibi alanlarda eskisine nazaran daha düşük seviyede de olsa çatışmaların devam ettiğinin görülmesi bu nedenlerle bir tesadüf değil.

İşleyen ve İşlemeyen İttifak Çemberleri

Ocak 2020 Berlin Toplantısı'nda alınan kararlara rağmen darbeci Hafter'in provokatif eylemleri geçtiğimiz aylarda da sürdü. Örneğin geçtiğimiz ay Trablus'ta gerçekleştirdiği sivil hedeflere yönelik saldırılarda pek çok insan hayatını kaybetti. Bu durum, doğal olarak sahada Türkiye destekli Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin (UMH) karşı saldırıda bulunmasını bir mecburiyet haline getirdi. Bilindiği üzere, Fransa, Rusya, BAE, Mısır ve Suudi Arabistan Hafter'i uzun bir süredir Libya'nın meşru hükümeti olan UMH'ne karşı destekliyor, bu da Hafter'i provokasyonlarını sürdürme konusunda cesaretlendiriyordu. Bu askeri finansal desteğe rağmen, Hafter'e bağlı güçlerin mayısta UMH güçleri karşısında büyük bir başarısızlığa uğradığı görüldü. Bu yenilgi sonucunda, Hafter'in Vatiyye üssü ve Trablus çevresindeki belirli alanlardan çekildiğini gören ve bölgesel hiyerarşi mücadelesinde var olmayı ilk öncelikleri olarak belirleyen dış aktörlerin Hafter'e alternatif arayışına girdikleri basına yansıdı. Bu tartışma devam ededursun, meselenin Hafter ve alternatifleri olmadığını, Türkiye'yi dışlayan stratejiye alternatif bulunması gerektiğini söyleyenler de var. Nitekim bu yeni düşüncenin bir işareti olarak son 15 gün içerisinde

Kahire ve Tel Aviv'den Türkiye'ye yönelik bazı olumlu mesajlar geldi.

Libya

MENA bölgesinde, Libya özelinde Türkiye karşıtı olarak şekillenen Hafter destekli ittifakın bugün ne kadar kırılğan olduğunu görmek aslında şaşırtıcı değil. Türkiye'nin sahadaki gücünü hesaba katmadan sadece dış aktörlerin bölgede var olma hayalleri üzerinden kurulan bu ittifak daha başta Avrupa Birliği (AB) içinde ayrışma yaratmış, İtalya ve Fransa farklı görüşleri savunmuştu. Son bir ay içinde Birlik içindeki bu ayrışmayı daha da görünür kılan hadise, Malta'nın BM'nin Libya'ya yönelik deniz ambargosunu uygulayacak AB donanma operasyonu IRINI için gerekli AB fonlarının aktarımını veto etmesi oldu. Malta'nın bu yönde Birlik karşıtı bir tutum içinde davranması Batı basınında, Türkiye'nin UMH aracılığıyla Libya sahasında göstermiş olduğu yeni başarıyla açıklandı. Tarek Mege-ri, örneğin, European Council on Foreign Relations'da (ECFR) yer alan 20 Mayıs tarihli makalesinde, Libya'da sahada güçlü olan Türkiye'nin barış görüşmeleri hakkındaki fikrinin AB tarafından desteklenmesi gerektiğini yazdı. Megerisi'nin ve benzeri yorumların önemi şu: Bazı Batılı (Başta Fransa ve Yunanistan kastediliyor) aktörlerin Libya'da Türkiye karşıtı bir ittifak kurmak adına Hafter'i desteklemesi ve bunu bir iş birliği kuşağı, kırılğan bir ittifak olmaktan ziyade katı bir ittifakmış gibi yansıtmaları hatalıydı. Türkiye'nin bölgedeki etkinliği dengelenmediği gibi arttı, Hafter'i destekleyen tek güç olarak Rusya yalnızlaşacakken şimdi Hafter'in başarısızlığının maliyeti Moskova tarafından diğer Avrupalı güçlerle paylaşıldı. Hafter'in son bir ay içinde uğradığı ağır mağlubiyet sonucunda Trablus'u artık ele geçirmesi mümkün olmadığından, Fransa ve Yunanistan gibi Batılı aktörlerin bulaştığı ittifak ağı bizzat Türkiye tarafından

kırılğanlığının ötesinde zayıflatıldı. Kırılğan ittifak kuşaklarına bel bağlamanın sahadaki gerçeklere uyum sağlama konusunda aktörlerin işini zorlaştırdığı bir gerçek. Örneğin, Türkiye destekli kuvvetler adım adım ilerlerken Fransa, Yunanistan, GKRY, Mısır ve BAE hala Hafter'i aşan bir strateji geliştiremedi. Çareyi, Türkiye karşıtı açıklamalarda arıyorlar. Keza, Hafter'in başarısızlığına rağmen, Batılı aktörleri Hafter üzerinden böldüğünü gören Rusya ve hatta İran halihazırda artan bir şekilde Hafter'e destek veriyor ki bu durum Washington'ı ve Brüksel'i oldukça rahatsız etmiş görünmektedir. Bu rahatsızlık nedeniyle; Fransa, Yunanistan, GKRY, Mısır ve BAE'nin ortak bir bildiri yayınlayarak Türkiye'nin Libya'daki varlığını kınadığı açıklamaya İtalya'nın yanında İsrail de imza atmadı. Sonuçta aktörler sahanın gerçeğini ne kadar zor içselleştirirlerse içselleştirirler saha işleyen ve işlemeyen ittifak çemberlerini açıkça gösteriyor.

Suriye

Türkiye'nin Suriye'deki mücadelesi ise Libya'daki hareketliliğiyle beraber devam etmekte. Bu bağlamda, Ankara Covid-19 öncesi sahadaki kazanımlarını muhafaza etmek adına bir yandan PYD/PKK, HTŞ gibi terör örgütleriyle diğer yandan bunların hamileri olan ABD/İsrail ve Rusya Federasyonu/İran ile mücadele vermekte. Bilindiği gibi 2011'den bugüne Suriye'de saha gerçekleriyle irtibatlı olarak Suriye'nin geleceğinin nasıl belirleneceği hususunda etkili olmak isteyen farklı rakip güçler ile Türkiye arasında konu bazlı ittifaklar gerçekleşti. DEAŞ sonrası Suriye'de boşalan bazı alanlara ABD destekli PYD/PKK yerleştirilmesi sonucu, Rusya-İran-Türkiye'den müteşekkil Astana ittifakı aracılığıyla bir süre ABD'nin Suriye'de etkinliği ve planları dengelendi. Türkiye böylece Suriye'nin kuzeyinden kendisine yönelik PYD tehdidini

kontrol etmeye çalıştı. Ancak İdlib krizi ve Moskova'nın rejimin saldırganlığını destekleyen hatalı politikaları Astana iş birliğinin sınırları üzerinde düşünülmesine neden oldu. Bu değerlendirme sürecinde Ankara bir yandan Rusya ile olan karşıt durumunu bir mutabakat ile bir düzene sokmaya çalıştı diğer yandan ABD/İsrail ikilisinin -İran karşıtlıkları nedeniyle- İdlib'de HTŞ'ye vermiş olduğu destek yüzünden HTŞ problemiyle mücadele etti. Türkiye'nin tüm bu mücadeleleri -Libya'daki etkinlik de dahil- Moskova ve Washington ile büyük bir tırmanma olmadan bir arada sürdürmeyi başarma kapasitesi dikkat çekmiş olmalı ki, geçtiğimiz hafta, İsrail tarafından yapılan bir açıklamada, Suriye'de Hizbullah'a karşı sürdürülecek mücadelede Ankara ve Tel Aviv'in iş birliği yapmasının iki tarafın da çıkarına olacağı belirtildi. İsrail'in, Hizbullah/İran üzerinden dolaylı da olsa Türkiye'yi yeni bir konu bazlı iş birliğine davet etmesi Suriye odaklı rakip kuşakların gerektiğinde esneyebileceğini göstermektedir. Ankara, esnek ittifak ve iş birliği kuşaklarını Suriye'de ortaya çıkabilecek siyasi, askeri riskleri (örneğin 2013'ten itibaren bu olasılık çeşitli şekillerde ortaya çıkmış ama ABD-Rusya rekabetinin şiddeti ve Türkiye'nin ön alıcı politikaları nedeniyle önlenmiş PYD devletliği olasılığı ve PYD üzerinden ABD-Rusya yakınlaşması) nötralize etmekte kullanabilir.

Türkiye'nin içinde yer aldığı Ortadoğu coğrafyasında ittifakların geleceğinin nasıl şekilleneceğini sonuçta gene saha-masa dengesi belirleyecektir. Ayrıca Ankara, yeni yakınlaşmaların kırılğan doğasını unutmadığından risklerin dengelenmesinde önceliğini kendi gücünün caydırıcı ve zorlayıcı kabiliyetlerini geliştirmeye verecektir. Ancak Türkiye'nin hem sahada hem masada avantajları vardır. Bu avantajlar yüzünden esnek, kırılğan iş birliği yakınlaşmalarını çoklu dengeleme için kullanabilir. **K**

Küresel hiyerarşide ABD-Çin rekabeti, ABD'nin avantajlı konumu üzerinden sürerken ve bu yüzden ABD askeri ve ekonomik olarak dezavantajlı Çin'i dengelemek için bir neden görmezken, küresel güçler arasında bazı aktörlerin (Rusya, Fransa, İngiltere vb.) bölgesel güç hiyerarşileri çerçevesinde devam eden mücadelelere daha çok katıldıklarını gözlemleyebiliriz.